

*І.А. Коляда
(м. Київ)*

УКРАЇНЬСЬКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ У РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ: ПОЛІЦІЙНО-ЖАНДАРМСЬКИЙ НАГЛЯД ТА ПОЛІТИКА РЕПРЕСІЙ

Висвітлено особливості нагляду органів поліції Російської імперії за українською інтелігенцією, наведено зміст оперативних поліцейських даних, що ставали підставами для переслідування діячів національного руху, застосування щодо них репресивних заходів.

***Ключові слова:** Велика війна 1914–1918 рр., українська інтелігенція, «українофіли», «мазепинці», український національний рух, національна свідомість, поліцейний нагляд, жандарми, переслідування.*

Підтримка свого статусу будь-якою владою вимагає від неї завоювання прихильності широких верств суспільства. Добір методів і засобів для цього є надзвичайно різноманітним і водночас маніпулятивним. Набагато складніше виявляється завоювати прихильність та підтримку інтелігенції, яка здебільшого завжди виступає найбільш опозиційно і критично налаштованою до будь-якої влади. Її, як генеруючу найбільш креативні ідеї та суспільно-політичні орієнтири й цінності, частину соціуму, що у своїй діяльності керується перш за все моральними цінностями і гуманістичними ідеалами, важко схилити на свій бік лише засобами маніпулятивної пропаганди, високими гаслами, обіцянками матеріальних благ. Якщо можна купити її симпатії, тоді постає питання наскільки окремі представники цієї інтелектуальної й духовної частини суспільства були дійсними носіями інтелігентних рис та ознак. Загострення і криза в українсько-російських відносинах протягом 2014 р., що вийшли вже за рамки регіонального протистояння, яскраво демонструють наскільки важливим є позиція інтелігенції, як української, так і російської, у ситуації довкола ескалації найбільшого за гостротою конфлікту не тільки на пострадянському просторі, а і в Європі в цілому. І хоча відсоток інтелігенції є не настільки значним у суспільстві, її вплив на останнє, як виявляється з досвіду історичного минулого, зокрема, років Великої війни (1914–1918 рр.), має неабияке значення і є актуальним для вивчення й узагальнення на сучасному етапі.

Початок Великої війни у 1914 р. в Російській імперії був відзначений значним патріотичним піднесенням: на захист батьківщини і монархії Романових виступили всі верстви тогочасного російського суспільства, й у тому числі — інтелігенція. Разом із цим влада розуміла, що незважаючи на патріотичне піднесення, настрої і дії інтелігенції необхідно тримати в полі зору. Особливо це стосувалося інтелігенції національних окраїн імперії, визначальною особливістю якої була перманентна опозиційність до влади та її асимілятивного курсу¹.

В українській і зарубіжній історіографії є значна кількість наукових праць присвячених становищу та діяльності української інтелігенції в роки Першої світової війни. У рамках розгляду українського питання у кінці XIX — поч. XX ст. деякі аспекти переслідування української інтелігенції висвітлила російська дослідниця І. Міхутіна². У працях вітчизняних дослідників Першої світової війни означена нами проблематика частково розглядається у рамках таких дослідницьких напрямків як національний (С. Попик, Б. Бернадський, О. Каліщук, М. Кугутяк³), соціальний та соціокультурний (Н. Загребельна, І. Коляда, О. Реєнт, О. Рубльов⁴), політичний (А. Зорик, О. Жерноклеєв, В. Милько, І. Патер, О. Реєнт⁵), зовнішньополітичний аспект (О. Кураєв, В. Сідак, В. Солдатенко⁶), російська окупація Галичини і Буковини (В. Заполовський, І. Кучера, В. Любченко, О. Мазур, О. Сухий, В. Передерко⁷). Зважаючи на недостатньо повне висвітлення сутності поліційно-жандармського контролю за українською інтелігенцією протягом 1914–1917 рр., а також сучасну внутрішню і зовнішню суспільно-політичну ситуацію, окрема наукова студія, в якій би висвітлювалися особливості жандармсько-поліційного контролю за українською інтелігенцією, варіації репресивної політики з боку каральних органів Російської імперії, є науково доцільною і необхідною.

В умовах назрівання та розгортання військового конфлікту військовослужбовці і чиновники жандармсько-поліційних органів російського самодержавства усвідомлювали, що національно свідомі й радикально налаштовані представники української інтелігенції не будуть пасивними спостерігачами суспільних процесів та карколомних подій, а тому значні сили жандармерії й поліції царський уряд спрямовував на організацію стеження за ними, намагаючись обмежити поле їхньої діяльності, передбачаючи особливо небезпечних висилати із прифронтової зони у віддалені губернії Росії.

Одним із стратегічних завдань, які ставило перед собою самодержавство у ході назріваючої війни, було звести нанівець діяльність і вплив українського національного руху у Галичині. Варто відмітити, що до початку Першої світової війни царський уряд підготував цілий ряд надзвичайних нормативно-правових актів, норми яких значно розширювали повноваження репресивно-каральних та наглядових (передусім цензурних) органів держави. Так, користуючись надзвичайним законодавством часів війни, у перші ж дні «всесвітньої бійни» царська адміністрація в Києві закрила газету «Рада». Коли ж члени редакції часопису звернулися до командуючого Київським військовим округом генерала М. Бухгольца з проханням дозволити видання газети, той категорично відповів: «Не дозволяю. Нехай краще не просять». Було заборонено також часописи «Літературно-науковий вісник», «Українська хата», популярний тижневик «Село». На початку 1915 р. начальник Київського військового округу заборонив своїм указом на період дії воєнного стану всю україномовну періодику. З 17 колишніх періодичних видань, що виходили в українських землях Російській імперії до 1915 р., залишилося лише два — «Рідний край» та місячник «Украинская жизнь». Репресивні акції щодо української преси й культури в цілому не були випадковими, адже, коли українська делегація звернулася зі скаргою на утиски вітчизняної преси до С. Сазонова, одного з міністрів царського уряду, той

цинічно відповів, «що наразі з'явилася добра нагода покласти кінець усьому українському рухові, який тоді посилював свої впливи на українську людність і ставав, таким чином, небезпечним для імперської структури»⁸.

Напередодні війни жандарми провели значну роботу по структуруванню оперативних даних щодо української інтелігенції Російської імперії. Так, було виокремлено два угруповання. Перше — «українофіли» — за даними жандармів менш небезпечне і має два табори. Одні вимагають лише культурної автономії (введення української мови у школі, суді, громадських та урядових установах, церкві) без будь-яких федералістських прагнень і змін адміністративно-територіального устою; інші прагнуть до автономії України (Малоросії) у складі Росії, хоча і визнають «ничем неискоренимое родство с великодержавным русским народом и признавая его старшим братом». Друге угруповання — «мазепинці» — надзвичайно небезпечні, воно чекає сприятливих політичних обставин, аби об'єднатися з «австрійським українством» і створити окреме федеративне утворення в Австро-Угорській імперії. У перспективі «мазепинці» — резюмував начальник Полтавського губернського жандармського управління — добиватимуться створення України — окремої держави нічим непов'язаної з Росією⁹.

Жандармські звіти фіксували як організовану, так і стихійну «українофільську» діяльність. Проте реагували на неї з однаковою пильністю. Переслідувань зазнавали, як священик, який десь у Балтському повіті розмовляв із селянами українською мовою й поширював відповідну літературу, так і діячі земств, які організовано намагалися у Кам'янці-Подільському відкрити український музей для відродження і збереження української історичної пам'яті¹⁰.

Жандарми визнавали, що рух української інтелігенції розрізнений, він немає єдиного центру і кінцевої мети, які б могли його об'єднати. Проте, починаючи з 1914 р., за даними спецслужб, «мазепинство проникає даже в учреждения, ничего с ним общего не имеющие» і на чолі усього українського руху постав М. Грушевський, який неодноразово приїздив до Києва і мав широкі зв'язки з місцевими «українофілами». Найбільш небезпечними періодичними виданнями були визнані «Літературно-науковий вісник», щомісячник «Хата», українська газета «Маяк», журнали кооперативів «Комашня» та «Наша кооперація»¹¹.

Посилення пильності до діяльності ряду представників передової української інтелігенції обумовлювали і різні неперевірені дані російської розвідки та контррозвідки. Так, у жовтні 1914 р. штабом Верховного Головнокомандувача Російської імперії були отримані розвіддані, відповідно до яких у Туреччині активно розробляється план організації в Україні національного повстання, вже є «українські невідомі» (так зазначалося у документі), що погоджуються це зробити. Чи відповідає інформація дійсності невідомо, але командувач Київського військового округу наказав негайно посилити нагляд за українською інтелігенцією Київської, Волинської, Подільської, Чернігівської, Полтавської та Харківської губерній¹².

Попри пильний контроль, відверте залякування напередодні та в роки війни українська інтелігенція для популяризації ідей національно-культурної автоно-

мії, утвердження національної свідомості намагалася використовувати будь-які прояви активності громадськості. Це надзвичайно сильно турбувало владу. В одному із жандармських звітів зазначалося: «Для того чтобы будить время от времени народное сознание, ведется агитация вокруг политических событий, проявлений общественной жизни, юбилеев украинских ученых и писателей, как, например, Котляревского (в Полтаве), Шевченко и др. Для этого заранее выпускается литература, пишутся статьи в газетах, ставятся памятники, последним обстоятельством служит большим агитационным материалом для простонародья. Учреждение научных обществ, изучающих историю Украины, разработка научных материалов и популяризация их. Популяризация истории Украины, литературы, искусства ее. Для ознакомления более широких масс с искусством Украины устраиваются выставки»¹³.

Окремим аспектом дій імперської влади проти передових національно свідомих представників української інтелігенції стала ситуація в окупованій російськими військами Галичині та Північній Буковині.

З приходом до Львова російських окупантів на початку жовтня 1914 р., згідно розпорядження Г. Бобринського, львівській інтелігенції довелося пережити хвилю жандармських трусів, арештів і заслань. У середині лютого 1915 р. у Львові російська жандармерія кинула за ґрати близько півсотні українських діячів. Найбільшою втратою, яку зазнало Українське педагогічне товариство, був арешт заступниці голови товариства, відомої освітньої діячки Костянтини Малицької (1872–1947) разом з доктором Володимиром Охримовичем (1870–1931) і доктором Миколою Шухевичем. Були заарештовані також і вивезені: відомий громадсько-політичний діяч, директор «Крайового Союзу кредитового» Кость Паньківський (1855–1915), директор Товариства взаємних забезпечень «Дністер» Степан Федак (1861–1937), директор «Союзного Базару» Зенон Рутноковський, директор «Народної Торгівлі» Микола Заячківський (1870–1938), ректор греко-католицької семінарії о. Йосиф Боцян (1879–1926), працівники Товариства взаємних забезпечень «Карпатія» Василь Стасюк, Михайло Мандзій, Гриць Орищин та багато інших¹⁴.

На початку березня 1915 р. у Східній Галичині відбулася чергова хвиля арештів «мазепинців»: було ув'язнено близько 300 українців, переважно представників інтелігенції. Серед них адвокати Данило Стахура (1860–1938), Андрій Чайковський (1857–1935), посол до австрійської Державної ради Тимофій Старух (1860–1923), священики Володимир Громницький, Михайло Цегельський (1848–1944), Стефан Юрик (1868–1937), співробітники «Дністра» Сидір Британ, Михайло Губчак, Осип Кузьмич та ін.¹⁵

Особливо тяжкі репресії застосовувались щодо греко-католицького духовенства. Митрополита А. Шептицького ще у вересні 1914 р. заарештували і вивезли спочатку в Курськ, а потім — у монастирську тюрму в Суздалі, де він перебував до падіння самодержавства.

Висиланням із Галичини під час російської окупації займалися і цивільна адміністрація, і військові. Формально, право ухвалювати рішення щодо висилки надавалося командирам армійських корпусів, але фактично такі розпорядження віддавали й командири дивізій. Робилося це на підставі російських правил про

місцевості, де оголошувався воєнний стан. Приводом могло слугувати поширення несприятливих для царського війська чуток, залякування населення помстою з боку австрійців, підозра у шпигунстві (sic!) тощо. Первісно осіб, яких висилали адміністративно, спрямовували у Томську губернію (137 осіб), з січня 1915 р. — Сибірську (214); з квітня того ж року — винятково до Єнісейської губернії (163 особи)¹⁶.

Отже, місце заслання «неблагонадійних» зі Східної Галичини поволі дрейфувало на схід. До внутрішніх губерній Росії потрапили 54 висланці, до Полтавської — 20.

Відступаючи зі Львова під час Горлицького прориву, росіяни знищили у друкарні НТШ усі акти, забрали підручний магазин видань Товариства й ілюстровані книжки, найкращу друкарську машинку. Найбільше потерпіла бібліотека, а також архів Етнографічної комісії й канцелярії: зникли рукописи українських письменників, зокрема депозит Л. Українки, архів Ю. Федьковича, збірки пісень О. Боденського. Російські військові понищили інвентарі й каталоги бібліотеки, річники українських часописів, завдали значної шкоди музеєві. Російським військом були понищені приміщення українських шкіл. Найбільше з українських інституцій постраждав «Академічний Дім», котрий, за оцінкою сучасників, «виглядає тепер, як стайня недбалого господаря». Перед втечею росіяни позабирали частину меблів, багато інших речей¹⁷.

До адміністративно висланих і «біженців» долучилися й галицькі закладники («заложники»), серед яких була значна частина інтелігенції. Загалом 1915 р. із теренів Східної Галичини росіяни під час відступу вивезли, за одними даними, 554 закладника, за іншими — 700.

Становище українців — вигнанців було тяжким. Так, у листі від 25 серпня (7 вересня) 1915 р. до С. Єфремова сибірський вигнанець М. Грушевський зазначав: «Вигнанці справді бідують і тут і там, особливо цивільні особи, не священники, не знаю, хто тим завідує; я, на жаль, не маю змоги помагати всім»¹⁸. Очевидно, одержавши згоду С. Єфремова та інших киян надати допомогу галицьким виселенцям, М. Грушевський 12 (25) жовтня 1915 р. уже з Казані подав докладнішу інформацію про конкретних осіб, які потребували такої підтримки: «Ви постаралися про висилку Стахурі і заявили про готовність земляків помагати далі тим, що в біді. Отже, позволю звернути увагу земляків на отсих висланців: в Сибірську Михайл Ильич Берлад, студент, Ипполит Семенович Григорцев, народ [ний] учитель, в Туинску при[ват] — доц[ент] Чернов[ецького] унів[ерситету] Дем'янчук, Август Климентович Дermalь, Теодор Величко — на його руки радили післати й иньших тамошніх потребуючих. В Воронежі [...] — Феодосій Стайничий, учитель гімназії. Про сих маю відомостей, що в потребі, священники взагалі в кращих обставинах, але «цвілі» дуже потребують помочи»¹⁹.

У подальшому листуванні з С. Єфремовим інформація про допомогу висланим з Галичини особам має напівконспіративний вигляд, це, швидше, натяки київському кореспондентові про відомих обом осіб. Так, у листі М. Грушевського від 30 жовтня (12 листопада) 1915 р.: «Про земляків — розуміється, елико можливо. Дер[маль] сподівається останніми часами присилки з дому, то

можна б і не посилати». 12 (25) листопада: «Вчора дістав листа про похорон Паньківського!! Заложники все ще в Києві?». 18 листопада (1 грудня) 1915 р. М. Грушевський натякає Єфремову на попередні домовленості щодо підтримки певних галицьких засланців і закликає й надалі їм допомагати: «З Сибірська ті, про котрих я писав Вам, плачуться, що жити нема чим. Чи не можна хоч по трохи?»²⁰.

Тим часом київські українці вже звично для себе опікувалися адміністративно висланими з Галичини особами, яких постійно етапували через «мати міст руських». Так, мемуари Дмитра Дорошенка містять згадку про те, як у липні 1915 р. дружина Наталія Михайлівна терміново викликала його до Старокиївського поліцейського відділку допомогти новоприбулій черговій партії галицьких інтелігентів, які невдовзі мали вирушати далі по етапу: «Я [...] побачив групу людей, серед котрих були о. Боцян (тепер єпископ), пані Малицька, д-р В. Охримович, М. Шухевич та ще дехто, їх тільки що привели з двірця. Я швиденько побіг купувати для них в сусідній крамниці молоко, хліб, ковбасу, і ледве встиг те все понаносити, як їх уже замкнули до камер, і тільки моя жінка змогла доступитись до них і ще поробити різні послуги, бо вона мала спеціальну перепустку, а в мене її не було. На швидку руку треба було добути грошей, бо декому не ставало, щоб їхати на власний кошт, — якимсь бідним студентам, що ішли в цій партії. Ми принесли все, що у нас під цю хвилю знайшлося, і ще того ж дня, чи на другий вранці, партія вирушила — аж до Сибіру»²¹.

І хоча українській інтелігенції так і не вдалося в роки Першої світової війни підвести під український рух широку соціальну базу, протягом 1914–1916 рр. уже фіксувалося значне кількісне зростання й активізація діяльності національно свідомого українства. Яскравим свідченням цього є колективний лист з фронту, адресований генералу О. Брусилову, в якому пропонувалося створити окремі українські армійські формування: «Ми, вірні сини України і всієї Росії, хочемо на ворога стати, але стати якнайкраще, якнайміцніше, своїм гуртом, своїм полком... Український народ своєю кров'ю купив собі право на краще відношення до себе од провідників армії»²².

Отже, активна діяльність української інтелігенції у роки Великої війни перебувала у постійному полі зору спеціальних правоохоронних органів російського самодержавного режиму, які вживали надзвичайно жорсткі репресивні заходи та дії, протидіючи активній націо-культурній й політично опозиційній діяльності української національно свідомої інтелігенції. Однак, незважаючи на це, самовіддане служіння українській національній ідеї найбільш національно свідомих представників української інтелігенції, як у Наддніпрянській, так і Західній Україні, унеможливило жандармсько-поліцейській системі Російської імперії розірвати вироблений попередніми десятиліттями боротьби та про-світницької діяльності зв'язок інтелектуальної еліти з її народом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

¹ Коляда І.А. Українська інтелігенція в Росії: суспільно-політична та соціально-культурна діяльність (друга половина XIX — початок XX ст.). — К.: Інститут історії України НАН України, 2010. — 400 с.

² Михутина І.В. Украинский вопрос в России в конце XIX — начале XX ст. — М.: Ин-т славяноведения РАН, 2003. — 288 с.

³ Попик С.Д. Українці в Австрії 1914–1918. Австрійська політика в українському питанні періоду Великої війни. — Київ–Чернівці: Золоті литаври, 1999. — 236 с.; Бернадський Б. В. Волинь у роки Першої світової війни: автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України». — Львів, 1999. — 19 с.; Калищук О.М. Роль галицької інтелігенції в національно-культурному відродженні українців Волині (1914–1918 роки): автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України». — Львів, 2002. — 20 с.; Кугутяк М.В. Національно-політичний рух у Галичині в 1890–1939 роках: автореф. дис. ... д-ра іст. наук: спец. 07.00.05 «Етнологія». — К., 1996. — 47 с.

⁴ Загребельна Н.І. Велика війна: українство і благодійність (1914–1917 рр.) / Загребельна Ніна Іванівна, Коляда Ігор Анатолійович. — К.: Інститут історії України; Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2006. — 194 с.; Коляда І.А. Вказ. праця.; Реснит О.П. Перша світова війна і Україна. — К.: Генеза, 2004. — 480 с.; Рубльов О.С. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних та культурних процесах (1914–1939). — К.: Інститут історії України НАН України, 2004. — 648 с.

⁵ Зорик А.С. Политические партии России и Украины в годы Первой мировой войны (1914 — февраль 1917). — Х.: Основа, 2002. — 250 с.; Жерноклєв О.С. Український соціал-демократичний рух в Галичині в кінці XIX — на початку XX ст. (1899–1918 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.02 «Всесвітня історія». — Чернівці, 1995. — 22 с.; Милько В.І. Позиція депутатів IV Державної думи щодо «галицького питання» // Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. — К.: ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2013. — С. 326–333; Реснит О.П. Перша світова війна й політичні сили українства // Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. — К.: ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2013. — С. 302–308; Патер І.Г. Союз визволення України: заснування, політична платформа, інформаційно-дипломатична діяльність // Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. — К.: ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2013. — С. 363–377.

⁶ Кураєв О.О. Українська проблема у політиці Берліна та Відня у Першій світовій війні (1914–1918). — К.: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, 2006. — 311 с.; Сідак В.С. Українські землі кінця XIX — початку XX ст. — arena таємної боротьби провідних європейських країн (історико-правовий аналіз діяльності спецслужб). — К.: Вид-во Академії СБУ, 1997. — 39 с.; Солдатенко В.Ф. «Українська тематика» в політиці держав австро-німецького блоку й Антанти // Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. — К.: ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2013. — С. 80–109.

⁷ Заповловський В.М. Буковина в останній війні Австро-Угорщини 1914–1918. — Чернівці: Золоті литаври, 2003. — 284 с.; Кучера І.В. Політика російської окупаційної адміністрації в Східній Галичині у 1914–1917 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.02 «Всесвітня історія». — Чернівці, 2005. — 19 с.; Любченко В.Б. Російська окупаційна адміністрація у Галичині та на Буковині // Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. — К.: ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2013. — С. 248–301.

⁸ *Дорошук Н.О.* Роль української преси Наддніпрянщини в розвитку національно-визвольного руху в роки Першої світової війни // Українська періодика: історія і сучасність. Доповіді та повідомлення третьої Всеукраїнської науково-теоретичної конференції. 21–23 грудня 1995 року. — Львів, 1995. — С. 77–78.

⁹ Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України), ф. 336, оп. 4, спр. 36, арк. 47–48.

¹⁰ Там само, ф. 301, оп. 2, спр. 122, арк. 2, 61.

¹¹ Там само, ф. 336, оп. 4, спр. 36, арк. 47–48.

¹² Там само, ф. 274, оп. 5, спр. 26, арк. 73.

¹³ Там само, арк. 183–183 зв.

¹⁴ *Мазур О.* Львів у роки Першої світової війни. — Львів, 2000. — С. 311–315.

¹⁵ Там само. — С. 316.

¹⁶ Там само.

¹⁷ *Грушевський М.С.* Спомини: Розділи з рукопису // Київ. — 1992. — С. 100–125.

¹⁸ *Дорошенко Д.* Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920 роки): Науково-популярне видання. — К.: Темпора, 2007. — С. 45.

¹⁹ *Грушевський М.С.* Вказ. праця. — С. 115.

²⁰ Там само.

²¹ *Дорошенко Д.* Вказ. праця. — С. 103.

²² Одвертий лист українців вояків з фронту до генерала Брусилова і на увагу командуючим фронтами і Російському громадянству та демократії // Відділ стародруків та рідкісних видань НБУВ, кл. 0488.

Стаття надійшла до редколегії 27.10.2014 р.

УКРАИНСКАЯ ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ В ГОДЫ ВЕЛИКОЙ ВОЙНЫ: ПОЛИЦЕЙСКО-ЖАНДАРМСКИЙ НАДЗОР И ПОЛИТИКА РЕПРЕССИЙ

Освещены особенности надзора органов полиции Российской империи за украинской интеллигенцией, рассмотрено содержание оперативных полицейских данных, которые были основаниями для преследования деятелей национального движения, применения к ним репрессивных мер.

Ключевые слова: Великая война 1914–1918 гг., украинская интеллигенция, «украинофилы», «мазепинцы», украинское национальное движение, национальное сознание, полицейский надзор, жандармы, преследования.

UKRAINIAN INTELLECTUALS DURING THE GREAT WAR: POLICE SURVEILLANCE AND THE POLICY OF REPRESSION

In the article the characteristics of supervision of the police of the Russian Empire for the Ukrainian intelligentsia was shown, the content of the operational police data was considered. This content was a reason of the bases for the prosecution of leaders of the national movement, the application to them of repressive measures.

Keywords: The Great War of 1914–1918, Ukrainian intellectuals, «Ukrainophiles», «mazepynsy» Ukrainian national movement, national consciousness, police supervision, gendarmes persecution.